

szakértők és a kormánysszervek szakértői közötti információelemző kapcsolatokat.

Az eddig előadottak tekintetbevételével az ASNTIR-t a következő *alapelveken* lehetne (kellene) *létrehozni és működtetni*:

1. ASNTIR szervezeti felépítése dinamikus, az információs igények változására orientált, figyelembe veszi a társadalom alapvető problémáinak prioritását és a meglévő finanszírozási rendszert. A szervezeti felépítés állandó és változó részből áll.
2. Az állandó rész, az információs rendszerek és szervezetek felső szintje nem változtatja szervezeti-funkcionális felépítését (ez főleg a Legfelső Tanács, az elnök és a kormánysszakértők információs rendszereire vonatkozik). A középső és az alsó szint (a kutatóintézetek, tervezőirodák, főiskolák stb.) információs rendszerei állandó és változó információs kapcsolatokkal rendelkeznek. Az állandó kapcsolatok az együttműködés során alakulnak ki (pl. az adatbázis-előállítók és -szolgáltatók között). A változó kapcsolatokat az adott probléma információellátását magukra vállaló szervezetek alakítják. Ezek ideiglenes jellegűek, és a probléma megoldásával megszűnnek.
3. Az alsó és középső szintű irányításhoz az adatbázisok tematikus elvre épülnek.
4. A kormánysszintű intézmények és feladatok számára, valamint ágazati és akadémiai szinten az adatbázisok problémaorientáltak.
5. A problémaorientáltság és az ágazatközi tájékoztatásra szolgáló szervezeti felépítés feltételezi a társadalomirányítási feladatok kitűzésének és elemzésének korai szakaszában a probléma információs modellezését és feltárását.
6. Az információs kapcsolatok és struktúrák önkéntes, kereskedelmi részvételre épülnek a kidolgozandó jogszabályok szerint.
7. Az adatbázisok összetételét, az információs kapcsolatokat és struktúrákat a következő kritériumok határozzák meg: mentesítés az ideológiáktól; áttérés a piaci viszonyokra; a monopolhelyzet megszüntetése az információs erőforrások létrehozásában és felhasználásában; párhuzamos állami, magán- és vegyes struktúrák létrehozása; külföldi cégek bevonása az információs technológiák kidolgozásába és bevezetésébe stb.
8. Az ASNTIR-be tartozó adatbázisok finanszírozása állami, magán- és vegyes forrásokból történik.

9. Az információs technológiát, az információs, nyelvi, szoftvertámogatást a nemzetközi szervek, elsősorban az ISO követelményei határozzák meg. Ezen a területen a GSNTI információs szolgálatai sok tapasztalatot szereztek.

Végül az *átmeneti időszak programjára* az alábbiakat lehet/kell javasolni:

1. A Legfelső Tanács, a kormány és az elnök szakértői, elemző és szervezési csoportjainak információellátása a legújabb információs technológiát használó problémaorientált adatbázisokkal.
2. Oroszország üzleti köreinek információs elemző ellátása kereskedelmi, konjunkturális, tőzsdei és közvetítői információk feldolgozása révén.
3. A nagy iparvállalatok privatizálási folyamatainak elemző és közvetítői informálása. A "Privatizálás" adatbázis létrehozása a Tudományos Ipari Szövetséggel együtt.
4. A belső tudományos-műszaki információs piac kialakítására irányuló program kidolgozása és megvalósítása. A nemzetközi piacra való kijutás útjainak keresése.
5. Az "Oroszország informatizálása" program kidolgozása és megvalósítása.
6. A már meglévő, hálózati üzemmódban elérhető bibliográfiai és faktografikus adatbázisok minőségének javítását és versenyképességének fokozását célzó program kidolgozása és megvalósítása (az adatbázis-előállítók valutaellátása a kiadványok beszerzéséhez, a korszerű információs technológiák bevezetése).
7. A "Törvényhozás a tudományos információs tevékenységben", a "Törvényhozás az információs piacon" alprogram kidolgozása és megvalósítása.
8. A köztársaságok közötti és nemzetközi kapcsolatok fejlesztésére irányuló alprogram kidolgozása és megvalósítása.
9. Képzési program a tudományos információs tevékenységek új irányaihoz.
10. A köztársaság, a területek, járások, városok irányítási folyamatainak információelemzésekkel történő feltárása.

/TEREŠENKO, S. S.: Problemy sozdaniá Avtomatizirovannoj sistemy naučno-tehničeskoj informacii Rossii. = Naučno-tehničeskaja Informacija, Ser. 2. 12. sz. 1991. p. 7–16./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Törvénytervezet az orosz állami tudományos-műszaki információs rendszerről

A FÁK-beli helyzetre jellemző, hogy a korábbi birodalmi gondolkodást és tervezést Oroszországban is mindinkább köztársasági szintű gondolkodás és tervezés váltja fel. További, de már az egész volt KGST-

régióval közös jellemző a törvényekben való hit, illetve ennek folyományaként a legkülönbözőbb társadalmi tevékenységek törvényi szabályozásra való intenzív törekvése.

Nem kivétel ez alól a tudományos-műszaki információs szféra sem. Ezt dokumentálja az az állami információs rendszerről szóló törvénytervezet is, amelyet O. V. Kedrovskijnak, a Rosinformresurs főigazgatójának indoklásával együtt a *Naučno-tehničeskaja informacija* mindkét sorozatában megvitatás céljából publikáltak.

Kedrovskij indoklásának három pillére van. Az első a korábbi tudományos-műszaki információs rendszer kemény kritikája. Benne a hangsúlyok az utasításos irányítási rendszer, az e rendszernek megfelelően tagolódnak információs intézményi struktúra, a sokféle átfedés és a felhasználók igényeivel szembeni vakság és süketség elmarasztalására esnek.

A második pillér a korábbi tudományos-műszaki információs rendszer szerény mértékű dicsérete. Ezen mindenekelőtt a rendszerszerű megközelítéseket, bizonyos racionális központosításokat (pl. környezetvédelem, geológia, statisztika, alaptudományok stb.) és egyeztetett feldolgozási technológiákat kell érteni.

A harmadik pillér a rendszer összeomlása utáni helyzet – mondhatni – drámai ábrázolása. Íme: "...ez a rendszer napjainkban gyakorlatilag megszűnt létezni, érvényüket veszítették a rá vonatkozó normatív dokumentumok. Szétszakadnak az információs kapcsolatok, bedugulnak a fenntartás pénzügyi csatornái, egyes intézetek a felszámolás sorsára jutnak. Megszűnőben van a külföldi tudományos-műszaki információforrások beáramlása, drasztikusan csökken az oroszországi K+F tevékenység, és egyéb tudományos-műszaki kutatómunka eredményeiről szolgáltatott adatok mennyisége. Ha ezek az ellenőrizhetetlen folyamatok tovább tartanak, akkor a szakemberek rövid időn belül nélkülözni fogják az ismeretek mindazon új forrásait, amelyek a tudomány és a technika korszerű voltának felismeréséhez, az új tudományos-műszaki és ipari termékek minőségének objektív elbírálásához szükségesek."

Érdemes még Kedrovskij indoklásából kiemelni a tervezett új tudományos-műszaki információs rendszer intézményi bázisára vonatkozó adatokat, mivel ezek a törvénytervezet szövegében nem szerepelnek. Eszerint az Orosz Föderációban 158 olyan információs szervezet található, amely érdemi és hatékony munkát végez. E szervezetek birtokában van az információforrások és információs eszközök túlnyomó része (500 millió egységnyi szakirodalom, a fő- és részfoglalkozású, illetve szerződéses információfeldolgozók 40 ezer fős serege, 200 online elérhető adatbázis 40 millió dokumentummal).

Maga a *törvénytervezet* – a korábbi hasonló szövegektől dokumentumokhoz képest – meglehetősen "karcsú", mindössze három részből és 11 rövid cikelyből áll. Az általános *első* rész mindenekelőtt a tudományos-műszaki információ és az információforrás fogalmát definiálja gondosan, bár szokványos módon. Ezt követően leszögezi, hogy az "állami tudományos-műszaki információvagyon az Állami Tudományos-Műszaki Információs Rendszer

(ÁTMIR) által átfogott tudományos-műszaki információs intézetek és központok, tudományos és tudományos-műszaki könyvtárak együttes tevékenysége révén jön létre", s benne a hazai és külföldi források teljességének és reprezentativitásának olyan szintjét kell elérni, amely elégséges a szakemberek korszerű informáltságának biztosításához. Nem kevésbé fontos itt annak leszögezése sem, hogy a szóban forgó információvagyon gyarapítását az állami költségvetésből kell végezni, illetve hogy ez a vagyon társadalmi tulajdon, melyet nem szabad privatizálni. Az általános rész végül keretszerűen megnevezi az információs tevékenység jogszabályozásában és normatív dokumentumokkal való ellátásában illetékes szerveket (Parlament, Minisztertanács, az államigazgatás erre felhatalmazott egyéb szervei).

A konkrét rendelkezéseket tartalmazó *második* rész elsőként az állam tudományos-műszaki információs szerepéről írja körül. Ez három dolog biztosítását jelenti, úm. valamennyi tudományos-műszaki tevékenység és információs produktum, köztük a szakirodalmi termés regisztrálószámbavételi rendszerének fenntartását, kedvezményes adó- és árpólitika folytatását a tudományos-műszaki információs szolgáltatásokat illetően, a rendszer működését és fejlődését garantáló költségvetési és beruházási keretek előirányzását.

Az ÁTMIR élén a Rosinformresurs áll, amely az általános részben megnevezett információs intézményekkel vállaltva dolgozza ki a fejlesztési programokat (eközben az ország informatizálásának egyéb rendszereire is tekintettel kell lenni), majd a Föderáció tudományos, felsőoktatási és műszaki politikai minisztériumának egyetértését követően a kormány elé terjeszti őket. Az ÁTMIR együttműködő intézményeivel kapcsolatos problematika felvetésére és megoldására a vezetők közül álló koordinációs tanács szolgál.

Külön cikkely – a hetedik – foglalkozik a tudományos-műszaki tevékenység nyilvántartásának módjaival. A szakirodalmi termés regisztrálásának biztosítása végett kötelezpéldány-szolgáltatást rendel el. A következő – nyolcadik – cikkely a külföldi szakirodalom, dokumentáció és adatbank beszerzésében és hozzáférhetővé tételében egyfelől a cserével, másfelől vétellel számol. A beszerzési mértékek megállapításában ugyancsak a Rosinformresurs az illetékes. Érdekes módon itt mondják ki, hogy a szellemi tulajdont képező források szerzői engedély nélküli másolása csak tudományos, kulturális és ismeretterjesztési célból lehetséges, s nem terjeszthető kereskedelmi alapon.

A *harmadik* rész a tudományos-műszaki információk piacára nézvést állapít meg szabályokat. E téren a szabályozás információs termékeket és szolgáltatásokat különböztet meg. A hozzáférésben általában kedvezményekre kell törekedni. "Az ÁTMIR keretébe tartozó és az állami tudományos-műszaki információvagyon használatának szervezését végző tudományos-műszaki információs központok az e vagyonban

való keresést és a keresési eredmények használatának való átadását non profit alapon végzik. Az olvasótermekben a különleges keresést és másolást nem kívánó tudományos-műszaki információforrások használata ingyenes. A prognózisok, a szemlék, az analitikus és faktografikus tájékoztatások és az állami információvagyron elemzése és értékelése nyomán létrejövő egyéb információs termékek forgalmazását a tudományos-műszaki információs központok kereskedelmi alapon végezhetik. Ugyancsak ilyen elven működhetnek azok az információs központok és szervezetek, amelyek nem foglalkoznak közvetlenül az állami információvagyron alakításával és használatának szervezésével.

Az utolsó – a tizenegyedik – cikkely így hangzik: "Abból a célból, hogy Oroszország polgárai ösztönzést kapjanak a tudományos-műszaki információ széles körű használatára, illetve hogy az ilyen információk gyűjtésében, feldolgozásában és terjesztésében ne érvényesülhessenek monopolisztikus tendenciák, az állami tudományos-műszaki információvagyron alakításáért és használatának szervezéséért felelős tudományos-műszaki információs központok felmentést kapnak valamennyi adóalól, s

ezzel egyidejűleg a tudományos-műszaki információ keresésével és hozzáféréssel összefüggésben keletkezett információs produktumaikra és szolgáltatásaikra a legnagyobb rentabilitás garantáltatik."

Ha van figyelemre méltó vonása az ismertetett tervezetnek, akkor az a szabályozási törekvések szűk körben való érvényesítése. A korábbi szovjet nagyszabású rendszerekhez képest ez a most szabályozandó tudományos-műszaki információs rendszer legfeljebb rendszerecske. Ha létrejön, és ha így jön létre, valószínűleg hatékonyabb eszköze lesz az állami műszaki fejlesztési politikának, mint a korábbi információs "nagyrendszer" volt.

/KEDROVSKIJ, O. V.: O sisteme naučno-tehničeskoj informacii v Rossii. = Naučno-tehničeskaá informacii, Ser. 1. 1. sz. 1992. p. 1–3.

Zakon Rossijskoj Federacii "O Gosudarstvennoj sisteme naučno-tehničeskoj informacii Rossii". (Projekt.) = Naučno-tehničeskaá informacii, Ser. 1. 1. sz. 1992. p. 3–5.

A fent idézett két dokumentum a Naučno-tehničeskaá informacii 2. sorozatában is megtalálható az 1992. évi 1. számban, p. 1–6./

(F. T.)

Új ütemet és új minőséget Oroszország informatizálásában!

1992. április 14–15-én *összoroszi konferenciát* rendeztek Oroszország informatizálásának és az információs piac kialakulásának témaköréből.

E tekintetben a helyzet a következő:

"Oroszország informatizálással foglalkozó ágazata nehéz, de sok tekintetben progresszív időszakot él át. A szó és a sajtó szabadsága, a kereskedelmi és vállalkozói tevékenység aktivizálódása új irányt jelölt ki az informatizálás számára ebben az átmeneti időszakban. Az államigazgatás valamennyi szintjén megnőtt a komplex informáltság jelentősége és felelőssége. Intenzív módon új kereskedelmi információs struktúrák alakulnak, s lényegesen megváltoznak a korábban létező információs központok és szolgáltatások működési jellegzetességei. Noha lassan és nehezen, de mégiscsak kialakulóban van – a híres és kevésbé híres külföldi cégek... és az Orosz Föderáció információs ipara képviselőinek részvételével – az információs szolgáltatások piaca.

Ebben a komplikált átmeneti helyzetben aligha lehet számítani arra, hogy az állam széles körű finanszírozást fog biztosítani valamennyi inséget szenvedő kollektívának. Az a szigorú gazdálkodás, amelyet a szociális programok véghezvitele, a hadiipari komplexum átalakítása, a mezőgazdasági reform stb. ír elő, az informatizálás elkötelezettjeit arra kényszeríti, hogy a finanszírozáshoz más, nem költségvetési forrásokat tárjanak fel.

Az új kereskedelmi struktúrák segítségével reálissá válnak az olyan progresszív információs

technológiák, mint amilyen az elektronikus posta, az elektronikus kiadványi tevékenység, a különféle, így a komplex közvetítői, jogi, közgazdasági, környezetvédelmi, technológiai, tudományos-műszaki stb. információs hálózatok fejlett telekommunikációs együttműködése.

S mindez a maga részéről új, nem hagyományos feladatokat állít fel az információs rendszerek, adatbankok és adatbázisok, valamint információs hálózatok tervezői és felhasználói szférájában folyó tevékenységek koordinálására illetően. Ezek a kollektívák különféle rendszertervezési iskolákhoz és irányzatokhoz tartozhatnak. Így más-más hatékonyság, más-más kutatási ütem jellemzi őket; hibákat is vételhetnek, ám e kollektívák által felhalmozott tapasztalatok végül is értékelendők és gondos elemzésre méltóak."

A konferencia éppen ezt a tapasztalatcserét és -elemzést szolgálta. (Az ott elhangzott referátumokat és hozzászólásokat a Naučno-tehničeskaá informacii első sorozatának 1992. évi 3–4. száma közli. A 80 oldalnyi sűrűn szedett szöveg az új jelenségek kuszasága és az eddig ismeretlen intézmények többször feloldatlanul maradt betűszói miatt meglehetősen kimerítő szakmai olvasmány. – A ref.)

/TEREŠENKO, S. S.: Informatizacii Rossii – novyj temp i novoe kačestvo. = Naučno-tehničeskaá informacii, Ser. 1. 3–4. sz. 1992. p. 1–80./

(F. T.)